

JEAN PAUL II

**L'homme vit d'une vie
vraiment humaine
grâce à la culture**

(Jean-Paul II, Discours à
l'UNESCO à Paris, 2 juin 1980; ORf24)

Genus humanum arte et ratione
vivit (cf. saint Thomas,
commentant Aristote, dans Post.
Analyt., n. 1). Ces paroles d'un des
plus grands génies du
christianisme, qui fut en même
temps un continuateur fécond de la
pensée antique, portent au-delà du
cercle et de la signification
contemporaine de la culture
occidentale, qu'elle soit
méditerranéenne ou atlantique.
Elles ont une signification qui
s'applique à l'ensemble de
l'humanité où se rencontrent les diverses traditions qui constituent son
héritage spirituel et les diverses époques de sa culture. La signification
essentielle de la culture consiste, selon ces paroles de saint Thomas
d'Aquin, dans le fait qu'elle est une caractéristique de la vie humaine
comme telle. L'homme vit d'une vie vraiment humaine grâce à la culture.
La vie humaine est culture en ce sens aussi que l'homme se distingue et se
différencie à travers elle de tout ce qui existe par ailleurs dans le monde
visible : l'homme ne peut pas se passer de culture.

La culture est un mode spécifique de l' « exister » et de l' « être » de
l'homme. L'homme vit toujours selon une culture qui lui est propre, et qui,
à son tour, crée entre les hommes un lien qui leur est propre lui aussi, en
déterminant le caractère interhumain et social de l'existence humaine.
Dans l'unité de la culture comme mode propre de l'existence humaine,
s'enracine en même temps la pluralité des cultures au sein de laquelle
l'homme vit. Dans cette pluralité, l'homme se développe sans perdre
cependant le contact essentiel avec l'unité de la culture en tant que
dimension fondamentale et essentielle de son existence et de son être.
L'homme qui, dans le monde visible, est l'unique sujet de la culture, est
aussi son unique objet et son terme. La culture est ce par quoi l'homme en
tant qu'homme devient davantage homme, « est » davantage, accède
davantage à l' « être ». C'est là aussi que se fonde la distinction capitale
entre ce que l'homme est et ce qu'il a, entre l'être et l'avoir. La culture se
situe toujours en relation essentielle et nécessaire à ce qu'est l'homme,
tandis que sa relation à ce qu'il a, à son « avoir », est non seulement
secondaire, mais entièrement relative. Tout l' « avoir » de l'homme n'est
important pour la culture, n'est un facteur créateur de la culture, que
dans la mesure où l'homme, par l'intermédiaire de son « avoir », peut en
même temps « être » plus pleinement comme homme, devenir plus
pleinement homme dans toutes les dimensions de son existence, dans tout
ce qui caractérise son humanité.
Cet homme, qui s'exprime et s'objective dans et par la culture, est unique,
complet et indivisible. Il est à la fois sujet et artisan de la culture. On ne
peut dès lors l'envisager uniquement comme la résultante de toutes les
conditions concrètes de son existence, comme la résultante - pour ne citer

Desen de MIHAI OLOS

**Colecția
MITRUȚ ȘOVAGĂU din Rus**

3471

Bine-i ș-așe rău cumu-i
Dacă amintrile nu-i.

3472

Așe trec zilele mele -
Una bună, zece rele
De ți-i greu a trăi-n ele:
Petrecând pe cele zece
Ce(a) bună nu știi cum trece.
Rus, 2005

Colecția ION CIUBAN

3473

De nimnică nu mi-i frică
Numa de frunză când ptică.
Vișeu de Sus, 2005

**Colecția DUMITRU
FELICIAN FĂRCAȘ**

3474

Tătă lumea-i cu năcaz,
Da' și mie mi-o rămas.
Unguraș, 2005

Colecția MIHAI ROGOJAN

3475

Auzit-am, bade, eu
Că mă-ta te poartă rău,
Bade, pentru dumneata
Mă-ta nu poate mânca:
Se teme că mi-i lua.
Spune-i, bade, la mă-ta
Să mânânce cât de bine
Că n-oi mere după tine
C-am auzit-o de-acasă
Cum o dat cu pumnu-n masă
Să-i duci o noră frumoasă,
Una cu cosiță neagră
Să-i fie la mă-ta dragă.
Să samine macu-n casă
Să-i deie cu vârful-n masă
Că tăt nu ți-oi fi mireasă:
Casa voastră-i casă grea,
Mă-ta-i o femeie rea.

De la Febronia Băle, 70 ani, Cetățele,
1975

3476

Hoarea streinului

Foaie verde lin pelin
Vai de copilul strein

*Am picioare,
Dar nu merg,
Oboseala o-nțeleg.*

(IunnaoC)

Că slujește la stăpân
 Și slujește cu dreptate
 De trei ani și jumătate
 Cu cămeșa ruptă-n spate
 Și bătaie – câtă-ncape.
 Futu-ți morții tăi, stăpâne,
 Să te vād slugă la mine
 Te-aș mâna, te-aș aduna -
 De mâncare nu Ț-aș da,
 Te-aș culca pe rădăcine -
 Cum făceai și tu cu mine.
 De la Febronia Băle, 70 ani, Cetățele,
 1975

Colecția PETRU CODREA

3477

Codrule, pe tine-i nor,
 Ori s-așază-a badii dor?
 Codrule, pe tine-i ceață,
 Ori a badii dor s-așază?
 De la Maria Mihnea, Vadu Izei, 1978

3478

Vai de-acei ce se iubesc
 Și părinții nu-i voiesc:
 Inima le arde-n foc,
 La dragoste n-au noroc,
 Inima le arde-n pară,
 La dragoste n-au ticneală.
 De la Maria Mihnea, Vadu Izei, 1978

3479

Vine doru mândrului
 Noaptea-n timpu somnului
 Peste vârvu dealului
 Și mă cheamă la porțiță
 Să-i dau apă și guriță.
 - Mândrule, apă Ț-aș da,
 Părinții m-or întreba
 Pe unde umblu noaptea.
 Du-te, mândruț, prin grădină
 Că-i (v)iderea pe fântână

qu'un exemple - des relations de production qui prévalent à une époque déterminée. Ce critère des relations de production ne serait-il alors aucunement une clé pour la compréhension de l'historicité de l'homme, pour la compréhension de sa culture et des multiples formes de son développement? Certes, ce critère constitue bien une clé, et une clé précieuse même, mais il n'est pas la clé fondamentale, constitutive. Les cultures humaines reflètent, cela ne fait aucun doute, les divers systèmes de relations de production; cependant, ce n'est pas tel ou tel système qui est à l'origine de la culture, mais c'est bien l'homme, l'homme qui vit dans le système, qui l'accepte ou qui cherche à le changer. On ne peut penser une culture sans subjectivité humaine et sans causalité humaine; mais dans le domaine culturel, l'homme est toujours le fait premier: l'homme est le fait primordial et fondamental de la culture.

Et cela, l'homme l'est toujours dans sa totalité : dans l'ensemble intégral de sa subjectivité spirituelle et matérielle. Si la distinction entre culture spirituelle et culture matérielle s'exerce seulement en fonction du caractère et du contenu des produits dans lesquels la culture se manifeste, il faut constater en même temps que, d'une part, les œuvres de la culture matérielle font toujours apparaître une « spiritualisation » de la matière, une soumission de l'élément matériel aux forces spirituelles de l'homme, c'est-à-dire à son intelligence et à sa volonté et que, d'autre part, les œuvres de la culture spirituelle manifestent, d'une manière spécifique, une « matérialisation » de l'esprit, une incarnation de ce qui est spirituel. Dans les œuvres culturelles, cette double caractéristique semble être également primordiale et également permanente.

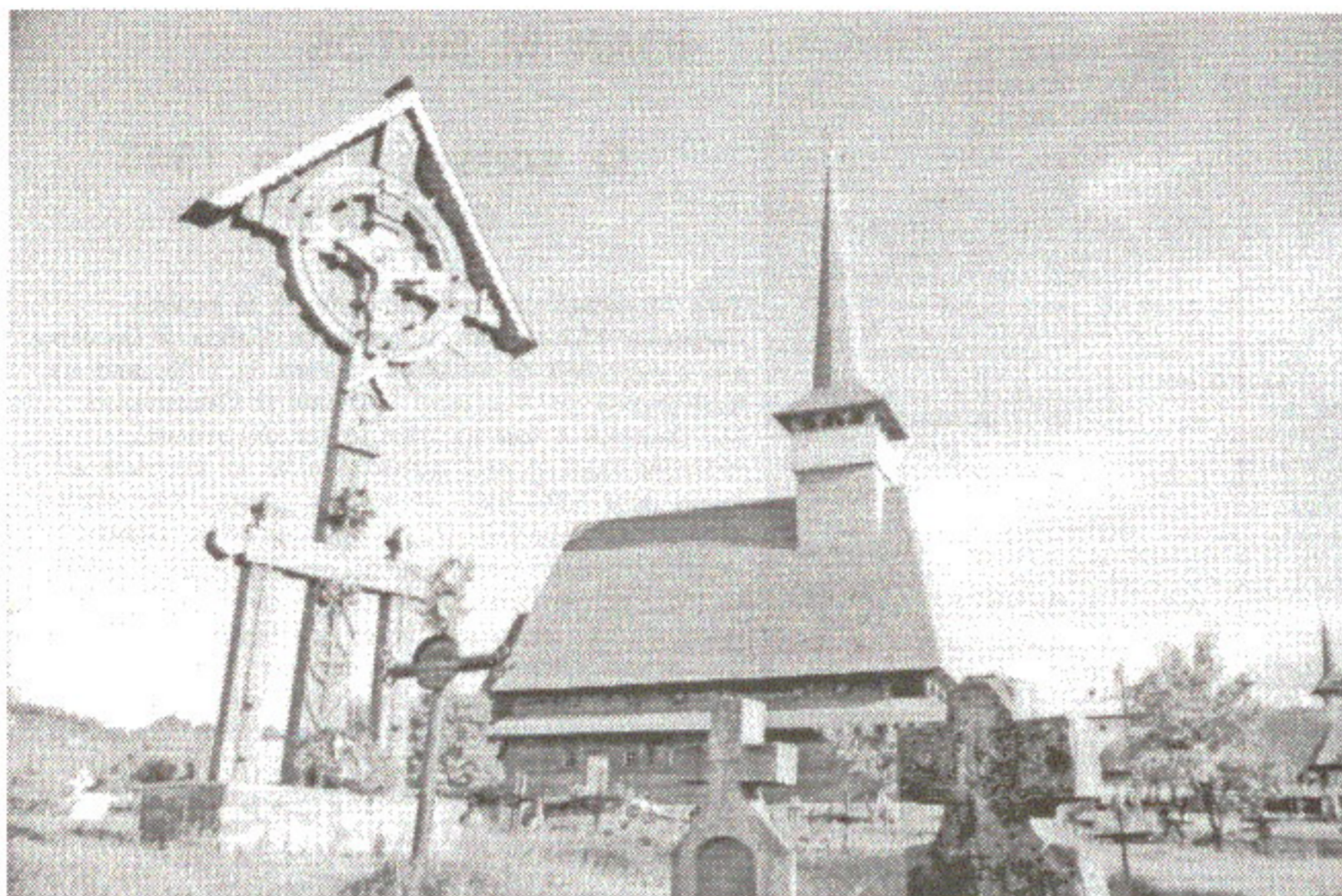
Omul trăiește o viață într-adevăr umană datorită culturii

[Discurs la UNESCO, Paris, 2 iunie 1980, O(bservatore) R(omano), edition française hebdomadaire, an 24]

Genus humanum arte et ratione vivit (cf. Saint Thomas, comentând pe Aristotel, în *Post. Analyt.*, nr. 1). Aceste cuvinte ale unuia dintre cele mai mari genii ale creștinismului, care a fost în același timp un continuator fecund al gândirii antice, ne îndeamnă să trecem dincolo de cercul și semnificația contemporană a culturii occidentale, fie ea mediteraniană ori atlantică. Ele au o semnificație care se aplică întregii umanități unde se întâlnesc diversele tradiții care constituie zestrea sa spirituală și epoci diferite de cultură. Semnificația esențială a culturii constă, după spusele Sf. Thomas d'Aquino, în faptul că ea este o caracteristică a vieții umane ca atare. Omul trăiește o viață într-adevăr umană datorită culturii. Viața omenească este cultură în sensul că omul se distinge și se deosebește prin aceasta de tot ceea ce există în alte părți ale lumii vizibile: omul nu se poate lipsi de cultură. Cultura este un mod specific de "a exista" și de "ființă" a omului. Omul trăiește totdeauna potrivit unei culturi care îi este proprie și care, la rândul ei, determină caracterul interuman și social al existenței omenești. În unitatea culturii ca mod propriu al existenței umane, se înrădăcinează în același timp pluralitatea, omul se dezvoltă fără să piardă totuși legătura esențială cu unitatea culturii ca dimensiune fundamentală și esențială a existenței și ființei sale. Omul care, în lumea vizibilă, este unicul subiect al culturii, este de asemenea unicul obiect și termenul său. Cultura este cea prin care omul în calitate de om devine om în plus, "este" mai mult, are acces mai mult la "ființă". Pe aceasta se bazează distincția capitală între ceea ce omul este și ceea ce are, între a fi și a avea. Cultura se situează întotdeauna în relație esențială și necesară cu ceea ce este omul, în timp

*Cine are pene
 Dar nu zboară.*

(Perina)

Felician Săteanu: Biserica de lemn din Dragomirești, 2003.

ce relația cu ceea ce are, cu “a avea”, este nu doar secundară ci și foarte relativă. Tot ce înseamnă “a avea” nu este important pentru cultură decât în măsura în care omul, prin intermediul lui “a avea”, poate în același timp “a fi” mai deplin ca om, să devină om mai întreg în toate dimensiunile existenței sale, în tot ceea ce caracterizează condiția sa umană.

Acest om, care se exprimă și se consideră în și prin cultură, este unic, complet și indivizibil. El este totodată subiectul și făuritorul culturii. Nu se poate din acel moment să-l înfățișăm numai ca rezultanta tuturor condițiilor concrete ale existenței sale, ca rezultantă – pentru a nu cita decât un exemplu – al relațiilor de producție care prevalează într-o anumită epocă. Criteriul relațiilor de producție n-ar fi atunci cătuși de puțin o cheie pentru înțelegerea istoricității omului, pentru înțelegerea culturii și formelor sale multiple de dezvoltare? Cu certitudine, acest criteriu constituie chiar o cheie, una chiar prețioasă, însă nu este cheia fundamentală, constitutivă. Culturile umane oglindesc, fără nici o îndoială, diversele sisteme de relații de producție; totodată, acest lucru nu înseamnă că un sistem sau altul este la originea culturii, ci omul însuși, omul care trăiește într-un sistem, care-l acceptă sau încearcă să-l schimbe. Nu se poate imagina o cultură fără subiectivitate și cauzalitate umană; însă în domeniul cultural, omul este întotdeauna primul factor: omul este factorul primordial și fundamental al culturii.

În acest fel, omul este mereu în totalitatea sa: în ansamblul integral al subiectivității sale spirituale și materiale. Dacă distincția între cultură spirituală și cultură materială se exercită doar în funcție de caracterul și conținutul produselor prin care cultura se manifestă, trebuie să constatăm în același timp că, pe de o parte, operele culturii materiale fac să apară mereu o “spiritualizare” a materiei, o supunere a elementului material în fața forțelor spirituale ale omului, adică inteligenței și voinței sale care, pe de altă parte, operele culturii spirituale învederează, într-o manieră specifică, o “materializare” a spiritului, o încarnare a ceea ce este spiritual. În operele culturale, această dublă caracteristică pare a fi, în aceeași măsură și primordială și permanentă.

În *L'art et son message*, Textes choisis présentés par le moines de Solesmes, Collection CE QUE DIT LE PAPE, Ed. Le Sarment-Fayard, Librairie Artheme Fayard, 1993, p. 30-33.

În românește de **DUMITRU IUGA**

*Nu-l întrebi Cați în jur
Și îți răspunde, Și nu știi unde.*

(Ecol)

Și paharu lângă ea,
Ia, mândruț, apă și bea
Că-i scoasă de mâna mea.
De la Maria Mihnea, Vadu Izei, 1978

3480

Mândruț, de dragostea ta
Mă topesc ca cânepa,
Mândruț, de doruțu tău
Mă topesc ca inu-n tău.
De la Maria Mihnea, Vadu Izei, 1978

Colecția DARIE VLAD din Săliștea de Sus

Prin anii 1950 – 1958 Darie Vlad (n. 23 august 1919) a făcut parte din grupa de “partizani” condusă de cunoscutul Gheorghe Pașca. Au fugit prin Munții Țibleșului și Munții Rodnei foarte mulți țărani din satele Maramureșului: din Săliștea de Sus, din Dragomirești, Ieud etc. etc. În acele vremuri aproape în fiecare sat erau trupe de securitate. Darie Vlad a scris horea “fugarului” prins și închis, apoi dus la canal, caietul său fiindu-ne pus la dispoziție prin bunăvoința scriitorului ȘTEFAN BELLU.

3481

Horea vieții mele când am fost la închisoare și la canal

Rău-i tânăr și fugari
Și urmărit de jândari,
Numai o frunză de pică
Tremuri și nu poț de frică,
Numai o frunză de cade
Inima începe-a bate.
Nu da, Doamne, nimăru
Casă-n fundul codrului,
Casă fără de hăizaș
Să doarmă pe sub buhaș.
Ieu o vară mi-am vărat
Tot pe cetină de brad
Și trăiam tot supărat,
Ieu o vară mi-am durmit
Pe cetină de molid
Și trăiem tot cu urât.

Duminecă în Postul Crucii
Când m-o-nconjurat haiducii
Cu pistoalile încărcate
- Sus mânil, cămărate!
Ieu din somn când m-am trezit
N-au fost rînd de mai fugit.
Iei atuncia m-au somat
Și de mânuri m-au legat
Și în mașină m-au băgat
Și mi-au spus că-s arestat.
Iar din sat când am plecat
Maica rău s-o supărat.